ISSN 2278-8808
UGC APPROVED SR. NO. 45269
SJIF 2016 = 6.177
An International Peer Reviewed & Referred
SCHOLARLY RESEARCH JOURNAL
FOR INTERDISCIPLINARY STUDIES

उच्च शिक्षणातील विद्यार्थ्यांची गुणवत्ता

उभाळे मोतीलाल सुकदेव

सहाय्य क प्राध्याप क,श्री स्वामी विवे कानंद शिक्षण संस्थेचे, कॉलेज ऑफ एज्यू केशन, उस्मानाबाद.

Scholarly Research Journal's is licensed Based on a work at www.srjis.com

1) प्रास्ताविक:- उच्च शिक्षण हा विद्यार्थ्यांच्या जीवनातील महत्वाचा टप्पा आहे. किंबहुना या टप्प्यावर विद्यार्थी विचाराने आणि वर्तनाने परिपक्व झालेला असतो.त्यामुळे त्याच्या वर्तनात आणि विचारातही गुणवत्ता असली पाहिजे यात शंका नाही.विद्यार्थ्यांच्या वर्तनातील गुणवत्ता जर प्रत्यक्षात उतरवायची असेलतर सर्व प्रथम गुणवत्ता हीसंकल्पना सोप्या अर्थाने काहोईना विचारात घेणे आवश्यक आहे.गुणवत्तेचा साधा सरळ अर्थ उद्दिष्टे साध्य करण्याची क्षमता असाही घेता येतो.

उच्च शिक्षणाचे "विद्यार्थ्याच्या व्यक्तिमत्त्वाचा सर्वांगिण विकास करणे" हे प्रमुख उद्दिष्ट आहे.व्यक्तिमत्त्व विकासात मानसिक, भावनिक, बौद्धिक आणि शारीरिक विकासाचा समावेश होतो.हा विकास साध्य करण्यासाठी शाळांना विशेष प्रयत्न करणे आवश्यकतर आहेच परंतु विविध उपक्रमांचे आयोजन करुन त्यांची अंमलबजावजी योग्य तऱ्हेनेहोणे आवश्यक आहे. त्यादृष्टीने विद्यार्थ्यांची गुणवत्ता वाढीसाठी कोणत्या बाबी करता येईल ?याचा विचार प्रस्तूत लेखात केला आहे.

2) उच्च शिक्षण :गुणवत्तावाढीसाठी उपक्रम

2.1) सोयी सुविधा:- विद्यार्थ्यांना अध्ययनप्रवृत्त करावे यासाठी महाविद्यालयाने विशेष प्रकारच्या सोयी सुविधा पुरविणे गरजेचे आहे. यामध्ये प्रामुख्याने अध्ययन अध्यापनासाठी अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर करुन तयार केलेल्या वर्गखोल्या असाव्यात, उत्तम प्रकारच्या सोयी सुविधा असलेले ग्रंथालय असावे.ग्रंथालयातही विद्यार्थ्यांना अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाची सुविधा उपलब्ध असावी.ग्रंथालयातून विद्यार्थ्यांना विविध प्रकारचे अध्ययन स्त्रोत उपलब्ध व्हावे.संगणक युक्त व इंटरनेट सेवा उपलब्ध असावी आणि विद्यार्थ्यांना या सेवेचा सहजतेने वापर करता यावा.

2.2) विविध अभ्यासमंडळे:- विद्यार्थ्यांच्या कलागुणांनासंधी मिळावी म्हणून महाविद्यालयाने विशेष प्रयत्न करणे गरजेचे आहे. विद्यार्थ्यांमधील अभिजात अभिवृत्तींना योग्य वळण मिळण्यासाठी त्यांना प्रोत्साहन देणे, प्रेरजा देजे आवश्यक आहे.चित्रकला, अभिनय, नृत्य, गायन, वादन अशा विविध कला गुणांच्या विकसनासाठी विविध

संधीउपलब्ध करुन देणे.या कलांचा विकास ज रण्यासाठी उत्कृष्ट मार्गदर्शक व प्रशिक्षकांचीसोय करणे आवश्यक आहे.यासाठी महाविद्यालयांनी विविध स्पर्धांचे आयोजन करणे.त्यामधील गुणवत्ता जोपासणेतसेच त्यामध्ये पारदर्शकता असणे आवश्यक आहे.

2.3) जिमखाना :- विद्यार्थ्यांच्या शारीरिक विकास घडवून आजण्यासाठी त्यांना उत्तम दर्जाची व्यायामशाळा तसेच विविध खेळांसाठी सर्व प्रकारचे क्रीडासाहित्य आणि क्रीडांगण उपलब्ध करुन देणे आवश्यक आहे. विद्यार्थ्यांचा शारीरिक विकास उत्तम झाला तरचत्यातून उद्याचे भारतमातेच्या संरक्षणासाठी सक्षम व सुदृढसैनिकांची फळीतयार करता येईल. पोलिस दला मध्येही उत्तम शरीरयष्टी असलेल्या तरुणांची गरज असते त्यानिमित्ताने तशा प्रकारचे प्रशिक्षण विद्यार्थ्यांना महाविद्यालयास उपलब्ध करुन देणे महाविद्यालयाची जबाबदारी आहे.महाविद्यालयातील जिमखाना विभाग त्यादृष्टीने गुणक्तापूर्ण असावा.

2.4) राष्ट्रीय सेवा योजना :- महाविद्यालयात आपला देश आणि समाज याविषयीची आपली एक नागरिक म्हजू कोणती कर्तव्ये आहेत. याची जाणीव विद्यार्थ्यांना करुन देण्यासाठी राष्ट्रीय छात्रसेवा, राष्ट्रीय सेवा योजना यासारखे उपक्रम राबविणे गरजेचे आहे. विद्यार्थ्यांच्या नेतृत्त्वजुजां संधी मिळावी.विद्यार्थ्यांमधून उत्तम दर्जाचे समाजसेवक तयारहोण्यासाठी त्यांच्यामध्ये समाजसेवेची आवड निर्माण करणे गरजेचे आहे.त्यासाठी राष्ट्रीय सेवा योजनाहे चांगले व्यासपीठ विद्यार्थ्यांना उपलब्ध करुन द्यावे.विद्यार्थ्यां सामाजिक जबाबदारीची जाणीव त्या द्वारेहोऊन एक सक्षम भारताचा नागरिक यातून निर्माण होऊ शकेल.

2.5) ज ौशल्य विज ास :- विद्यार्थ्यांमध्ये असलेली जन्मजात अभिरुची ओळखून त्यांना त्याप्रमाणे त्यांचा कौशल्य विज ास घडवून आणावा. विद्यार्थ्यांचा अशा प्रकारचा विकास झाल्यास त्यांना स्वंयरोजगाराची संधी मिळून त्यांना उच्च शिक्षणानंतर केवळ नोकरीवर अवलंबून न राहता विद्यार्थी अर्थार्जन करु शकतील. त्यासाठी योग्य प्रशिक्षकांचीसोय करणे, कौशल्य विकासासाठी आवश्यकती साधन सामुग्री व सोयी सुविधा पुरविणे आवश्यक आहे.

2.6) ज्ञानार्जनाची सवय :- "भविष्यामध्ये माझ्यावर माझ्या कुटुंबाची जबाबदारी आहे. त्यासाठी मला स्वतःचा सर्वांगिण विकास करणे आवश्यक आहे"असे ध्येय महाविद्यालयीन तरुणानी ठेवणे गरजेचे आहे. तरच त्यांना त्या दृष्टीने प्रयत्न करता येतील. उत्तम प्रकारचे ज्ञानार्जन करणेत्यासाठी आवश्यक आहे.ज्ञानार्जनासाठी मन एकाग्र करुन अभ्यास करणे, महाविद्यालयातील प्रत्येक व्याख्यानाला उपस्थित राहणे, व्याख्यानाचे आकलन करुन घेणे.त्यासाठी प्राध्यापकांबरोबर चर्चा करणे, ग्रंथालयाचा भरपूर वापर करणे आवश्यक आहे.स्पर्धापरीक्षांमध्ये गुणवत्ता प्राप्त करण्यासाठी वर्तमानपत्रे दररोज वाचणे, नियतकालिके वाचणे, त्यातून विविध प्रकारची टिपणे काढणे आवश्यक आहे. अभ्यासाचे तंत्र समजून घेणे, परीक्षेचे तंत्र समजूनत्याप्रमाणे अभ्यास करणे, आकलनावर भर देऊन अभ्यास करणे या प्रकारे वर्तन ठेवल्यास विद्यार्थ्यांना दृष्टीकोनसकारात्मकहोऊन विशालदृष्टी प्राप्त होऊ शकेल. अशा तरुणांना काहीवेळा आलेले अपयश ही पचविण्याची क्षमता निर्माण होऊ शकेल.

2.7) समाज सेवा :- महाविद्यालयीन तरुणांनी आपला देश आणि समाजाबद्दलच्या कर्तव्याचे भान सतत जागृत ठेवावे. फक्त स्वतःच्या भविष्याचा विचार न करता त्यापलिकडे जाऊन स्वतःचा समाज आणि देश यांचाही विचार करणे गरजेचे आहे. केवळ देशभज्तीचा आणि समाजसेवेचा देखावा न करता आपल्या वर्तनातून खरी देशभक्ती आणि समाजसेवेचा परिचय द्यावा.जाहिरात बाजीकडे लक्ष न देता आपले कार्य नेटाने,सक्षमतेने, टीकेचा विचार न करता अखंडपणे करत राहावे.त्यामध्ये कमालीचा निःस्वार्थीपणा असावा.

2.8) व्यवसाय प्रशिजज :- महाविद्यालयीन शिक्षण घेतल्यानंतर केवळ नोकरी मिळेल या आशेवर न राहता स्वतःमधील व्यवसाय ज्ौशल्ये ओळखूनत्याचे प्रशिक्षण घ्यावे आणि स्वतः एखाद्या लघुउद्योज ि्र्माज ज्रु् आपल्या बरोबरच इतरांनाही रोजगाराचीसंधी उपलब्ध करुन द्यावी त्यासाठी स्वतः मधील अभिवृत्ती अभिरुची ओळखणे आवश्यक आहे. त्यातूनच खऱ्या अर्थाने भारत गुणवत्तापूर्ण होईल आणि आपला देशाची गुणवत्ता वाढीसाठी आपल्या खारीचा काहोईना हातभार लागेल यातून मिळणारे समाधान अमूल्य असेल.

3) समारोप :- अशाप्रकारे महाविद्यालयाने वर सांगितलेले उपक्रम गुणवत्तापूर्ण रीतीने राबविल्यास खऱ्या अर्थाने महाविद्यालयीन तरुणांच्या व्यक्तिमत्त्वांचा सर्वांगिण विकास साध्य करता येईल. ही केवळ महाविद्यालयानीच जबाबदारी आहे असे नव्हे तर तरुणांनी स्वतः उत्कृष्टतेचा ध्यास घेऊन स्वतःलाच गुणवत्तापूर्ण बनवावे.

उच्च शिक्षण गुणवत्तापूर्ण होण्यासाठी केवळ महाविद्यालय व स्वतः विद्यार्थ्यांनीचत्यादृष्टीने प्रयत् ज्रजे अपेक्षित नाहीतर उच्च शिक्षणाशी संबंधित सर्वच घटकांनी आपापली जबाबदारी सक्षमतेने उचलावी हेही येथे अभिप्रेत आहे.

4) संदर्भ ग्रंथ यादी

ज्रंदीकर आणि मंगरुळकर. (2002): उदयोन्मुख भारतीय समाजातील शिक्षण;
ज्ोल्हापूर: फडके प्रकाशन.
सांगोलकर, अरुण. (2011): नवीन जागतिकसमाजातील शिक्षणाचे विचारप्रवाह; ुशिज :
इनसाईट पब्लिकेशन.
भोसले आणि डोणे (2009) शिक्षणातील बदलते विचार प्रवाह; कोल्हापूर: फडके प्रकाशन.
पारस्ुस, ुरा. (2005): शिक्षणाची तात्त्विक व समाजशास्त्रीय भूमिका; पुणे: नुतन प्रकाशन.
मालेगावकर, शांता, (2004): आजचे शिक्षण: एक वास्तव; पुजे: विद्यार्थी सहाय्यक समिती.